

Բ.

Ի Ո Ն Ա Ր Հ Ն Ե Ր Ը

Քսան դարեր առաջ, աշխարհի վրայ ծայն մը, միակը և առաջին անգամը բլլալով, իրեն կը կանչէր բոլոր յեղեղաբերութեանքը և յողովածները, և անոնցմէ մեծ բազմութիւն մը, երազի մը ունկնդրելու պէս, տաքի կեցաւ լսելու համար այդքան բաւականաւոր այդ կողմը. աշխարհ անուշ էր այդ ծայրը իրենց հողկան տապանալներէն բոլորացող ականջներուն: Աշխարհի խոնարհներն էին անոնք, որոնց կերած հացը արցունքներու մէջ թրջուած էր, որոնք քարեր ունէին իրենց գլխուն բարձ: Չարարութեանքն էին անոնք, որոնց երկանները արեւին կրակներէն խոնածած էին, որոնց շապիկները քրտինքէն զեղնած ու հոտած էին, որոնց ձեռքերն ու ոտքերը կարծրացած էին զծնողակ աշխատանքներու հարկէն: Կեանքի ճամբաներուն վրայ յողովածներն էին անոնք, որոնց ձեռքերը կը շինէին ու կը բեղնաւորէին, խարաղանի հարութեանքն ահաւոր երաշտութեան տակ, որոնք կը ստեղծէին աստուածներու քմահաճոյքին համար և այն աստուածներու զօրաւոր կրօնկներուն տակ կը ճգնուէին, միտի անճանաչելի կոյտերով, որոնց տապանալները մեծերու հաճոյքները կը շինէին, սերունդէ սերունդ ծառայելով իրր շինութեան քարեր անոնց հոյակերտ պալատներուն և շտապ ու ցոփ զեղխութիւններու յարգարանքին:

Այս մտածումները արթնցուց իմ մէջ, Փարիզէն հեռագիր մը, որուն համեմատաբար մը կը նախագահէր, Սօրպոնի մէջ, լաւագոյն գործաւորներու պարզեւարաշխութեան: Մտայնութեան և արժէքներու գնահատութեան ինչ հսկայական փոփոխութիւն է աս, որ կը զբաւէ այսօր մեծերու հողիները հանդէպ խոնարհներու. անոնց որոնց կեանքը անձնութեան գիծ մըն է երկարած օրօրոցէն մինչև գերեզման և աշխատութեան խորունկ և երկարածիկ ահօս մը, բովանդակ կեանքի մը տեւողութեամբ:

Համաշխարհային պատերազմի մեծ փորձառութիւնը, քաղաքակրթութեան անօ-

րինակ աճումը մարդկային գործունէութեան բազմապատիկ մարդերուն մէջ, բաւական միտքերու և կեանքի գեղեցկութիւնները կերտող ու նոր տեսականներու վարագործը բացող մեծագոյն հանճարներու խոնարհ ծագումը, ազքատիկ երգիքի մը տակ, որոնց խրաքանչիւրը, իրր նոր Աթլասներ, երկրագունդը իրենց զօրաւոր ուսերուն վրայ բարձած կը տանի լուսաւոր հեաքերու վրայ, աստղերէն ալ անդին, պատճառները եղած են այս գնահատելի փոփոխութեան, նոր և յաւիտենական բաւկրօնք մը թելադրելով մեզի ամէնուս, շափելու համար մարդկային արժէքները, թէ անձնուէր ու սիրազեղ աշխատանքի կեանքն է միայն արժանի պաշտամունքի և ծառայելու իրր անքակտելի պատուանդան մը մարդկային իրական մեծութիւններու:

Այս սկզբունքը որ բոլորովին նոր չէ և որ սակայն տակաւ կը լայնցնէ իր սահմանը և կը տարածուի մարդկային ամէն կողմի աշխատանքներու վրայ, որոնց նպատակը բարի է և կը ձգտի բնականաւոր բարօրութեան, բեղնաւոր սկզբունք մըն է, վարակող հանգամաքով, բոլոր պարզ հողիները խոնդալաւելու սահմանուած: Փառասիրութիւնը, որ մեծերու իրաւունքը կը նկատուէր մինչև հիմա և շատ անգամ այնքան անարդար կերպով. կերպով մը ամէնուն սեփականութիւնը կը զառնայ, իմա, քուկը, ամէնուն անխտիր: Մարդիկ պսակներ ունին ամէն գլուխի համար, կը բաւէ որ այդ գլուխները իրենք զիրենք արժանի կացուցանեն պսակուելու: Երկրագործը, շինականը, արհեստաւորը, աւելածուն, գիւղերու անկիւնը նետուած քահանան, գիւղի վարձապետը, բոլոր անոնք որ ձեռքեր ունին աշխատութեան լծուած, հողի և միտք ունին ստեղծագործող, որոնց մէջ հանապազօրեայ հացին մտմտութիւնը կը միանայ զաղափարին գեղեցկութեան, բոլոր այս աշխատող բազուկները կրնան երկարել բռնելու համար իրենց սահմանուած պսակները, փառքի և անմահութեան պսակ մը: Նոր սկզբունքով ո՛չ մէկ օգտակար աշխատութիւն չի կորսուիր, կեանքի և մարդկութեան զիրքէն, պատմութիւնը կը սրբագործի, և մեծ անունները կը սղազրուին, փոքրերու և խո-

նորահերու տեղ բանալու համար: Պատմութիւնը գործողներունն է, խոսարհ աշխատաւորներունը:

Ի՞նչ բեղնաւոր և հեռահաս սկզբունք է աս աշխարհի գործերուն մէջ:

Վերջին պատերազմէն ի վեր վարժուած ենք փնտսելու անժամօր զինուորը ինչպէս երբեք անժամօր Աստուածը, մեր երախտագիտութեան տուրքը հատուցանելու անոր ածիններուն, անոր հողին: Անժամօր զինուորն էր որ վատակեցաւ պատերազմը, արդարութեան և իրաւունքի կռիւը: Բոլոր չէ որ անոր անօրինակ ճիւղերուն յաղթանակը շտուաւ արդիւնք մը անոր հաւատքին չափով և թափած արիւններուն յորդութեամբ: Մարդոց և ազգերու այդ գնահատութիւնը իր մէջ տեսակ մը խղճահարութիւն, տխրութիւն և կոտորածութիւն ունի, որ կը վրդովէ զանոնք, և անոնք պիտի զիտնան ժամանակին հետ արժանի ըլլալ իրենց անկեղծութեամբ, այդ գերեզմանին առջև մատուցուած պաշտամունքին և յարգանքին: Զուսահատինք մարդոցմէ, անոնք պղտիկ քայլերով կը մօտենան բարձունքներու, կարծես կը վախնան յանկարծական և արագ ոստումներէ զէպի վեր, որոնք կրնան իրենց շունչը կտրել իրենց ներսիզին:

Տարին անգամ մը, ինձի համար հաճոյք մըն է կարդալ առաքինութեան մըրցանակի Փարիզի Ակադեմիոյ տեղեկատուութիւնը թերթերու մէջ: Խոսարհ հոգիներու և պղտիկ մարդերու պատմութիւնն է ան, ա՛յնքան սրտաւնդիչ և մխիթարական: Այդ հոգիները լայն սահմաններ չունին. շատ անգամ հոգեկան միակ կայծի մը բռնկուած կողմ պարզուկ կեանքեր են. լաւակնութիւնը չունին աշխարհ փրկելու, ա՛յդքան լայն և զորաւոր բազմակերպ շունին, մէկ բան միայն կրնան գրկել իրենց սիրով տաքցած կուրծքերնուն վրայ. տառապանք մը, զրկանք մը, ցաւ մը բաւական է իրենց համար. իրենց բոլոր էութեամբ, բոլոր ուժով, կարճ և ազգատիկ կեանքի մը օրերուն համբանքովը, կը փաթթուին այդ ցաւին, կը պրկուին, կը դաւարուին, կը խռովուին սպաննելու համար ցաւը, մխիթարելու և սփոփելու տառապանքը, ժպիտին երանութիւնը զնկու ա-

զագուն էութիւններու մէջ, և բոլոր այդ գերմարդկային ճիւղերը լոկ ցաւին վրայ տարուած յաղթանակին և իրենց պարզունակ հոգիներու գոհունակութեան համար: Եւ երբ հանրային երախտագիտութիւնը, կարծես շտախ հետաքրքրութեամբ, կուգայ իրենց վսեմ զուգահեռութիւնը յայտնարելու ամէնուն աչքին, աշխարհի հրաշքումին, կը վրդովին զոգութեան վրայ բռնուողի մը պէս, կը շտապունին և աչքերնին կը դաժուին գետնին, կարծես ըսէին զիրենք գնահատողներուն. «հանգիստ թողուցէք մեզ մեր համեստ սէրերուն մէջ, ժամանակ չունինք զոգեստներու ունկընդրելու, անոնք կրնան մեր գեղեցիկ հոգին սպաննել»:

Պաշտելի՛ հոգիներ, աստուածներ որ մարդոց մէջ կը պտըտին, շատ անգամ առանց ճանչցուելու:

Ազգը կ'ուզէ վարձատրել իր լաւագոյն գործաւորները, թէեւ անոնք վարձքի չըսպառեցին լաւագոյնը ըլլալու համար. անոնք մտիկ ըրին միայն իրենց ներքաւ խօսող ձայներուն որոնք շատ հեռունէն կուգային: Եւ երբ կը կարգամ այդ հեռագիրը, հոգիս երազով մը կը բռնկի ու կը լուսաւորուի:

Կը կարծեմ տեսնել, ապագայի մութիւն մէջ, անշուշտ ո՛չ շատ հեռու, մարդերը նոյնացած իրենց իրական շահերու ուղիղ հասկացողութեան մէջ, որ ազգի ճղճիմ սահմանէն դուրս կուգայ, որ իրենց շահը կը փնտեն ամէնուն շահին մէջ, և արդարութիւնը կը դաւանին հասարակաց իրաւունք մը և աչքերնին կը բանան տեսնելու համար ազգերու բազմութեան մէջ խոնարհները, որոնք համար պատմութիւնը էջեր չունին, որոնք զօրաւոր ժանիքներ ու ճանկեր չունին բզքտելու և յօշոտելու համար որոնց մէջ զիւրութիւնը և լքումը լուցուցած են ամէն լաւակնութիւն, ամէն փառասիրութիւն, ամէն ձգտում լաւագոյնին, որոնք անկիւն մը նետուած են, արհամարհուած ու նախատուած, որոնք կեանքի մէկ արտայայտութիւն միայն ունին, լացող աչքեր և զսպուած հեծեմանքներ, և համակերպած իրենց այս լեզի ճակատադրին, կը դորձեն, կը շինեն, կ'արտազրեն, աշխատանքի ամէնէն գծողակ հար-

կերուին տակ ընկճուած, և իրենց տխուր գոյութիւնը կը քաշքշեն հողին վրայ: զոր-
ծատեղանին առջև, երկրի մութ ընդերք-
ներու մէջ, ժայռի մը կուշտին, արևին
կրակներէն չորցած, սաստկաշունչ հովերու
շունչէն ընդարմացած, հազարումէկ զըր-
կանքներու մէջ տրորուած, անարդարու-
թեան տակ ճգնուած, խոնու, աղառտ և
սեւեռ չեղանքներու մէջ դիպուած, չոր հաց
մը կը ծնուի սիրուն, և հակառակ տոյ տմե-
նուն իրենց բազումներու բեղնաւոր աշ-
խարհանքը տարածողելով աշխարհի և
մարդկութեան:

Այդ երազուն մարդկութիւնը կ'ըր պի-
տի գտնէ արդեօք այդ խոնարհ աշխատա-
ւոր համայնքները, իր գնահատութեան և
էքսպատացիայութեան սփոփանքը գնելու
համար անոնց տերակ կեանքին մէջ

Գ. ՄԽԱԼԵԱՆ

ՍԻՈՆԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հաղցեն մեզ.

— Մեծպանը ինչպէս կ'ընտելանցնէ, էանի որ
ուսելի կողմէն ինչ խոստիւններ բուցած են:

— Ինչպիսի զիմե կը յանձնառէ մեզ կարգալ
Մեծպանը մէջ, որ կ'ընտելան էր հոգեւոր սեւեռ հան:

1.— Մեծպանը չընտելան էր հոգեւոր մար-
դանքի. և այդ մարդանքը օգտակարապէս ընե-
լու համար պէտք է համակերպիլ մարդանքի գրծ-
ուարին պայմաններուն: Դախելիք ծովի և պանի
մէջ խոստելու են այդ պայմանները, և երա-
նի թէ մեր ժողովուրդը մոռցած չըլլար զանոնք:
Կ'ընտելանք թէ այս գարուն մէջ կեանքի և կեն-
ցապի պայմանները փոխուած են՝ քաղաքական
և տնտեսական ազդակներու տակ. բայց սկզբ-
ունքները կը մնան անաշխարհ և անխախտ: Կ'ար-
ժէ ուրեմն պահել և յարգել ծովի և պանի բա-
կըղրուները, իրեն անվիճելի պայման նոյն իսկ
առողջապահութեան, և շարունակ մարմնը շար-
քաշ ըլլալու իր փսի առաքելութեան:

Պէտք է քաջ գիտնալ որ մարդիկ ազատ չեն
փարուելու իրենց մարմնին հետ՝ իրենց կրքերուն
և միտումներուն համաձայն: Այս սկզբունքով է
որ որկրամարտութիւնը և շատակներութիւնը մեղան-
շական են կրօնական տեսակէտով: Կ'ան մարդիկ,
և այնպիսիներ շատ են զօրախտաբար, որ չեն
հասկընար կամ չեն կրնար հասկընալ այսքան
պարզ իրողութիւն մը, և կը կարծեն թէ կրնա-
կան մոլորաշողութիւն մըն է ուսելիքի քանա-
կին և օրակն շափ գնել որուն ալ օրերու և չըր-

ջաններու մէջ, կամ եկեղեցական լեզուով՝ ծով
կամ պահէր քանակ:

Մենք հերու Սիւնի մէջ (էջ 65-8) խնամքով
բացատրեցինք Մեծ Պահէրի Կրօնականութիւնը:

Կարգապէ՛ք նորէն այդ տողերը, և յարգեցէ՛ք
ծովի և պանի սկզբունքը, եթէ չէք կրնար եկե-
ղեցեայ կողմէն կանոնադրուած կերպով ծովի և
պանի Որովհետեւ Աստուծոյ թագաւորութիւնը
ուսելիք և խմելիք չէ, այլ՝ արդարութիւն և խա-
ղաղութիւն և խնդութիւն ի Հոգին Սուրբ (Հնմ.
ժ.Գ. 17). օրովհետեւ կերակուրով չէ՝ որ Աստու-
ծոյ առջև պիտի կենանք, կերակուր բուսածը
եթէ չուսենք՝ չենք պակսիր, եթէ ուսենք չենք
աւելնար (Ո. Կրք. Ը. 8): Ինչո՞ք մեր հոգիին
իրաւունքները և մեր ներքին արժէքները մար-
մնի այնպիսի մեղմութիւններուն չընկու զբայ է.
և այն է մեծ ու փոքր պահերուն ալ իրական և
խական նշանակութիւնը: Ուսելիքի և խմելի-
քի մէջ շափաւորութիւնը, ժողովրդական և
ընտրութիւնը անհրաժեշտ են մարմնաւոր և հո-
գեւոր առողջութեան, և այս կրկին առողջու-
թեան արեւնալու համար մարդ պէտք է որ,
բառերուն աւելի լայն և խառնատարական առու-
մով, միշտ պահեցող ըլլայ:

Եւ այս պահեցողութիւնը կամքի տէր մար-
դիկ, հաւատացեալ և երկրպագ հոգիներ, կըր-
նան յարգել և գործարդել ամէն առեւ և ամէն
տեղ, ո՛ր որ ալ ըլլան և կեանքի ինչ պայման-
ներու մէջ ալ գտնուին:

2.— Հոգեւոր մարդանքը լման կարենալ ընե-
լու անհրաժեշտ պայմաններէն մէկն ալ, հոգե-
ւոր ընթերցումն է: Եւ առաջին գիրքը այս ըն-
թերցանութեան պէտք է ըլլայ Սուրբ Աւետարանը,
և առաքելական գրուածները, և Հին Կտակարա-
նէն ալ մասնաւորապէս մարգարէութիւնները:
Արդէն այս է պատճառ որ Մեծպանքի մէջ Հայ-
աստանեայց եկեղեցին շատ ընդարձակ ընթերց-
ուածներ ընտրած է Սուրբ Գրոց այդ երեք հիւ-
ղերէն ալ՝ հաւատացեալ ժողովուրդին ի լուր
կարգացումուն համար:

Մենք չընտելանք կը յանձնարարենք մեր սի-
րելի ժողովուրդին որ Սուրբ Գիրքը ձեռքէ չձը-
գեն. կարգան պայն ո՛չ միայն Մեծպանը մէջ,
այլ նաեւ բոլոր տարուան ընթացքին:

Սուրբքական ընթերցումին քով շատ հանե-
լի պիտի ըլլայ աչքի առջև ունենալ կրօնական
հին և նոր գիրքեր, որոնք զգալի կերպով ժո-
ղովրդականացան այս մէկ երկու տարիներու
ընթացքին:

Նարեկին աշխարհաբար երկու նորագոյն
թարգմանութիւնները Թորգոմ և Գարեգին Եպիս-
կոպոսներու աշխատասիրութեամբ, գեղեցիկ
նպատակներ են հոգեւորէր ու ազգութեանէր հա-
յուն համար: Ո՛րչափ թելադրական և նարեկա-
ցին, գիտե՞ք, պէտք է սիրով և երկրպագու-
թեամբ ձեռք առնել այդ ազգութեանց գիրքը
և կարգալ ամփոփ և կեդրոնացեալ մտքով Ղե-
ւոնդ Եպիս. Պարզ Քաղցնէր ժողովուրդին հա-
մար շատ մատչելի շարք մը կը կազմեն: Կը յանձ-
նարարենք Սիւնի կրօնական էջերը չմոռնալ: Ան-